

жанська Республіка), E-mail: visnukDNU@i.ua

Постмодерн – прабатьківщина правого радикалізму

Анотація. Предметом даної статті є аналіз аспекту впливу постмодерну на фактор поширення правого радикалізму в сучасних умовах суспільного розвитку. Постмодерн – цитадель розпаду духовних і традиційних цінностей, провокація аномії суспільства. Аксиологічний вакуум – гнила атмосфера для повсюдного зростання фашизоїдних тенденцій в прагненні до етнічної однорідності і відторгнення «чужих» елементів. У такому соціальному середовищі реактивно роздувають консервативні «цінності», за допомогою яких підшукуються зразки соціальних стабілізаторів кризових ситуацій. Націоналізм і є основним центром, що призводить до руху праворадикальні групи населення, які посилюють невдоволення мас, вишукують рішення, і головне, вже ідеологічно виправдовують отримані результати в неофашистських поглядах. Способи ідеологічного виправдання показують методи правого радикалізму, спрямовані на пошук «винних» і «расово неповноцінних».

Ключові слова: Постмодерн, праві радикали, неофашизм, мультикультуралізм, міграційні потоки.

Meteljova E., Senior researcher, doctor of philosophical sciences of the department of sociology and social psychology Institute of Philosophy and Law of the National Academy of Sciences of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan), E-mail: visnukDNU@i.ua

Post-modernism is the source of the right-wing radicalism/

Abstract. The article analyzes connections between developments of the post-modern society and their consequences in far-right movements. Postmodernism is the citadel of decadence of the spiritual and traditional values, a provocation of anomie of society. Axiological vacuum is a nefariously favorable atmosphere for worldwide growth of fascist trends in the quest for ethnic homogeneity and exclusion of everything foreign. In such a social environment, the conservative «values» skyrocket and provide certain patterns of social stabilization in critical situations. Nationalism is the driving force of the right-wing groups, which enhance the discontent of the masses, seek solutions and, most importantly, ideologically justify the results obtained in the neo-fascist views. The article shows the ways of justification of the methods used by far-right radicals in their search of the «guilty» and «racially inferior».

Keywords: Postmodern, right-wing radicals, neo-fascism, multiculturalism, migration flows.

УДК 1(101)

Несправа М. В.,

здобувач кафедри філософії

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: visnukDNU@i.ua

ЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ЛЬЇНА НА СУТНІСТЬ ДУХОВНОСТІ І ОПІР ЗЛУ

Анотація. У статті розглядаються проблеми сутності духовності та духовно-моральних цінностей. Підкреслюється важливість етичних поглядів І. Льїна. Особливу увагу автором приділено актуальним проблемам етики. Визначена сутність духовності, значущість категорій добра і зла, чеснот і вад.

Ключові слова: етика, цінності, зло, опір злу, чеснота, духовність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні усвідомлюється принципова неможливість розвитку справжнього цивілізованого суспільства без формування громадянсько-правових, духовно-моральних, культурно-етнічних та загальнолюдських цінностей. Однією з характерних рис секуляризації суспільства у ХХІ ст. стало прагнення до зовнішніх проявів свободи людей. Тлумачний словник визначає свободу, як «...відсутність політичного й економічного гноблення, утиску й обмежень у суспільно-політичному житті якого-небудь класу або всього суспільства; воля [4]. Це вчинки людини відповідно до своєї мети і її вибір. Люди не вільні у

виборі об'єктивних умов своєї діяльності, проте вони володіють конкретною і відносною свободою, коли зберігають можливість у виборі санкціонованих нормами і цінностями даного суспільства цілей або засобів їх досягнення. Але суспільство релігійно розпоршується, розумово й морально вироджується, як результат люди охоплені прагненням легкої наживи, комфортного існування; актуалізується ідея побудови раю на землі. Але потурання пристрастям, не обмежене моральними перепонами, часто призводить до виникнення внутрішніх та зовнішніх конфліктів, катастроф, гібридних війн тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Теоретико-методологічна сутність духовності та духовно-моральних цінностей проаналізована такими філософами, як В. Баранівський, М. Бердяєв, І. Ільїн, С. Кримський, Л. Олексюк, Г. Сковорода, В. Соловйов, І. Франко та ін. Термін «духовність» має синонімами духовний потенціал особистості, духовні ідеали, духовні потреби, ціннісні орієнтації, духовні інтереси, духовні почуття та емоції, духовна культура, духовна творчість, релігія, духовна криза особистості, духовний інтелект, самовдосконалення та ін. Духовність як культурна цінність особистості досліджувалась в працях С. Артанівського, І. Беха, В. Біблера, П. Гуревича, А. Лосєва, Ю. Лотмана, М. Кагана, Б. Сафронова, та ін.

Метою статті є розгляд сутності етичних поглядів І. Ільїна.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Іван Олександрович Ільїн (1883–1954) – філософ і соціолог, юрист і політолог. Він автор численних праць з історії філософії, соціальної філософії та релігії, в яких значна увага приділяється проблемам етики, добра і зла, чеснот і вад. Вони описані, зокрема, в таких творах, як «Про опір злу силою», «В пошуках справедливості», «Про виховання російського народу до справедливості», «Філософія права. Моральна філософія», «Про люб'язності», «Шлях духовного оновлення», «Співаючі серця. Книга тихих споглядань», «Шлях до очевидності», «Філософія Гегеля як вчення про конкретності Бога і людини», «Я вдивляюсь в життя. Книга роздумів» та ін.

До релігії І. Ільїн був професором права і філософії в Московському університеті. У 1921–1922 рр. – дійсний член Інституту наукової філософії. Проїшовши через великі випробування в більшовицькій Росії, він був висланий з Росії В. Леніним наприкінці 1922 р., разом з групою російської інтелігенції. Жив у Берліні, де викладав у Російському науковому інституті. З 1924 р. – член-кореспондент Слов'янського інституту при Лондонському університеті. У 1927–1930 рр. – редактор і видавець журналу «Російський дзвін». З приходом до влади нацистів був позбавлений права викладати і публікуватися. Емігрував до Швейцарії, де й прожив останні роки свого життя.

Спочатку І. Ільїн отримав популярність в Росії і на Заході як дослідник і послідовник філософії Г. Гегеля. Згодом розробив власну оригінальну онтологічну і теоретико-пізнавальну концепцію. Автор численних праць з філософії, історії російської та світової культури, історії літератури. Філософ написав працю присвячену спростуванню ідей толстовства «Про опір злу силою» (1925). У ній він заострює питання: «Чи сміє людина, яка прагне до моральної досконалості, чинити опір злу силою і мечем?» [3, т. 5, с. 269].

Філософа І. Ільїна як прихильника монархії та людини, що не визнала владу більшовиків, було вислано з Росії в 1922 р. Він жив у Німеччині, служив у Російському науковому інституті в Берліні, видавав «Російський дзвін». Журнал «вольової ідеї», що визнавав своєю метою «служіння великій Росії». Після приходу до влади нацистів емігрував до Швейцарії. До кінця життя залишався непримиреним борцем з радянською владою.

І. Ільїн визнавав необхідність звернення до розробки філософії моралі, проблеми

чесноти. Все це І. Льїн пояснює падінням моралі, тим, що сучасному поколінню досвід зла даний з особливою силою. За І. Льїним до проявів зла у сфері моральності належать різні форми ворожнечі і насильства, байдужість, корисні орієнтації, сприйняття людини як засобу, а не мети. Людина осягає, що вона потрапила не просто в світ, а кинута у культуру – і лише вона здатна актуалізувати її духовний потенціал.

Поняття добра або зла використовуються для позначення благ матеріальних, моральних і суспільних, що з найдавніших часів донині породжують дискусії на тему про те, що ж є добро саме по собі. Адже на рівні біологічних потреб добром для людини найчастіше є збереження і продовження власного життя і всього роду людського.

Потреби людей і суспільства поділяються на дві великі групи: матеріальні потреби – блага в речах, необхідних для забезпечення фізичного існування і розвитку людей. До них належать: самозбереження, харчування, одяг, житло, а також засоби для збереження та виробництва цих благ.

Духовні потреби віддзеркалені у формах суспільного життя, які спрямовують на розвиток самих людей як міркуючих, свідомих істот: релігії, освіти, моралі, науки, техніки, мистецтва.

Переважне значення для людей мають потреби розуміння, а за походженням і функціями соціальні: потреби в праці, здобутті знання, спілкуванні, справедливості. Для індивіда добром є потреба в самореалізації, громадському визнанні, розвитку власної особистості. Зло навпаки пов'язує з нереалізованими можливостями, громадським невизнанням в процесі деградації особистості.

Протиріччя між природними задатками і етичною саморегуляцією індивіда проявляється в протиставленні задоволення і боргу. Врегулювання конфлікту стає можливим через самопригнічення (відмову від насолод), але дана позиція збіднює, знебарвлює неповторне людське життя. Тому найкращим виходом є прийняття індивідом позитивних культурних установок як власних, набуття справжньої моральності. Про те, що антитеза «людина природна» – «людина моральна» продуктивно подолана та здійснено синтез, досягнута цілісність самосвідомості на новому рівні, можна судити щодо виникнення «голосу совісті». Суб'єкт набуває нові горизонти у пізнанні й реалізації морального вибору, свободи і творчості.

Здатність до розумової і цілеспрямованої діяльності, дисципліни, самостійної художньої та технічної творчості – це прояви культури, що завжди доступні людині. З тих пір поняття добра охоплює позитивний досвід людини у всіх сферах життєдіяльності: трудовій, пізнавальній, моральній, громадській, естетичній. Воно віддзеркалює уявлення про культурний прогрес. Добро і зло як категорії етики належать до світу культури, яке з епохи давнини розуміють як «природу» людини як свідомої суспільної істоти.

В концепції І. Льїна є припущення, що у світі наявні різні рівні зла. Наприклад, донос на колегу по роботі та геноцид цілих народів – різні явища. Відповідно, і сила, покликана їх зупинити, має бути різною. І. Льїн відзначає: «...жадібний пустить в дію всі засоби, продажний усе продасть, людина, у якої немає Бога, перетворить усе життя в таємний і явний злочин... Ніякий державний лад не передасть людині ні любові, ні доброти, ні почуття відповідальності, ні шляхетності» [1, с. 46].

Філософ вважає, що злу вдалося звільнити себе від всяких внутрішніх подвоєнь і зовнішніх перепон, відкрити своє обличчя і розправити крила. Настільки відверто справжнє зло вперше відкрилося людському духу з такою відвертістю. При цій новій даності багато проблем духовної культури і філософії, особливо ті, які мають безпосереднє відношення до проблем моральності, вимагають предметного перегляду.

У всі епохи, зазначає І. Льїн, значна роль у збереженні моральних традицій, духовного досвіду людей відводилася філософії. І сьогодні поставлене Сократом питання «Можна дослідити і пізнати чесноти»? не втратило своєї актуальності. У ньо-

му міститься важлива думка: людина тільки тоді осягне сутність чесноти, коли сам буде їх втілювати на ділі. Хто хоче сказати слово про добро і чесноти, той має знати, що означає любити, страждати, скромно сприймати успіх, відчувати владу совісті. Моральна поведінка потребує реальних вчинків, вимагає від людини: її любові, пристрасті, добрих вчинків. Вона має постати відповідачем перед своєю совістю, керуватися нею у своїх справах [2, с. 521].

І. Ільїн вважає, що не можна будь-який прояв сили вважати насильством. Вже саме по собі слово «насильство» має явно негативне забарвлення, що робить це явище схожим на злочин. Люди зобов'язані розрізняти зло сили й те, що бажає зупинити зло. Ця різниця пов'язана з етичним кодексом та мотивами.

Мислитель не був прихильником філософсько-етичного вчення про гедонізм, яке вбачає вищу мету людського буття в насолоді, у прагненні до задоволень. Дотримуючись такого життєвого досвіду, зауважує І. Ільїн, людина інстинктивно тяжіє до всього, що викликає в неї стан блаженного розчулення, і настільки ж інстинктивно відвертається від усього, що загрожує порушити цей стан. Вона віддається своєму внутрішньому благу і привчається відвертатися від зла; не хоче відчувати його обтяжливого і болісного досвіду; не дозволяє йому з'явитися в своїй душі тому внаслідок цього поступово починає «не вірити в зло» та в його можливість.

Моральний гедоніст цінує в досвіді не об'єктивну вірність, а відповідність своїх суб'єктивних настроїв і вирости з них фантазіям. Його бажання не помічати зло і не протистояти йому згубно впливає на характер і моральність, залучає душу в стан якогось безсилля, що виражається в байдужості. Гедоністична мораль не зближує людей на основі спільного розуміння добра і чесноти, вади і зла, а розриває їх єднання практичною байдужістю до долі інших. Внаслідок цього все вчення про добро і зло є спотвореним і неспроможним, а «безвольні й духовно безвідповідальні настрої та вчинки трактують як «чеснота» [3, т. 5, с. 111].

І. Ільїн не виступає прихильником суворого стоїцизму. Ніщо людське йому не чуже. Людям властиві природна радість буття, чуттєві насолоди. Людина інстинктивно прагне задоволення, прагне бути щасливою. Будучи щасливою, людина знаходить у собі духовність, прагне вдосконалюватися у моральних вчинках, намагається привнести в світ красу.

Все велике народжується в любові, пристрасті, радості, задоволенні. Всяке чуттєва насолода супроводжується душевним підйомом. Задоволення не варто пригнічувати, а треба вдосконалювати, вважає філософ. Надмірне акцентування на прагненні до почуттєвих бажань, втрата почуття міри призводить до захоочення і виправдання будь-якого виду насолоди. Визначивши установку на свавілля розум бере верх над людиною і починає заглушати голос совісті що негативно впливати на моральність, та на вчинки людини.

Людська природа влаштована так, міркує І. Ільїн, що їй найлегше вдається задоволення матеріальних та тілесних насолод і важче досягається духовного вдосконалення.

Людину завжди тягне до чуттєвих насолод. Духовно-моральний шлях не такий простий, він здійснюється за допомогою страждань. Людина починає сама собі ставити перепони на шляху досягнення нічим не виправданих тілесних насолод. Ця закритість нижчого шляху є основною умовою духовного сходження. Страждання є ціна духовності та межа тваринності. Це є джерело волі до духу, початок очищення душі, формування сильного характеру. Життєва мудрість полягає не у втечі від страждання, а в прийнятті її як дару. Це не означає, що людина буде навмисно мучити себе і ближніх. Ні, вона долає в собі страх перед стражданням, перестає бачити в ньому зло. Знаходить рішучість і силу заподіяти страждання собі й ближньому – в міру вищої, духовної необхідності, піклуючись про одне, щоб це страждання не руйнувало силу духовної любові в людині.

Людина наділена не тільки спрямованістю до чуттєвих насолод, але і здатністю

їх контролювати. Тому проблеми чесноти і опору злу неможна поставити правильно не визначивши спочатку «місцезнаходження» і сутність добра і зла. А це, в свою чергу, вимагає аналізу людської природи, вважає І. Ільїн.

Як творіння Боже людина має душу і дух. Душа у величезній своїй частині складається з несвідомих рухів душі, уподобань і звичок, напівсвідомих відчуттів, настроїв, асоціацій. Цей потік не тільки тілесних, а духовних переживань, думок, больових відчуттів; приємних і неприємних, значних і незначних психологічних станів; спогадів та порожніх фантазій тощо. Важливу роль у душевних відчуттях відіграє воля. Вона спрямовує устремління людини до добра, але якщо вона позбавлена святості, то спонукає зло.

Нестримана й розв'язна людина ігнорує інтереси інших людей, прагне до влади над ними, використовуючи для досягнення своєї мети будь-які засоби, аж до лицемірства, наклепів та брехні.

Основою душі є дух, який є «диханням Божим» в природі людини або «потаємним внутрішнім світом» у всіх існуючих речах. Він освячує життя, щоб людина не перетворилася в нестерпну, мертво пустелю, і він же надає людині сили, щоб вона зміцнилась в душі й дійшла до рівня духовності. З її вчинками пов'язані лише ті душевні стани, в яких людина живе своїми головними, благородними прагненнями, зверненими на пізнання істини, на споглядання краси, на здійснення добра. «Духовне начало в людині є джерело і знаряддя одкровення Бога; воно дає людині щось таке, із-за чого варто жити, варто виховувати себе та інших, нести страждання» [3, т. 5, с. 112].

Як що сформована духовність, то переважна більшість людей орієнтується на ідеал, то віра в нього (Бога) й служіння йому об'єднують їх, і тоді можна говорити про наявність певного духовного поля суспільства. При цьому, ідеал, так і духовне поле суспільства може мати різну природу: вказувати на любов й добро або ж спрямовувати людину і все суспільство на творення зла. І. Франко у відомій праці «Поза межами можливого» відзначав, що саме «наявністю культурних ідеалів і поривів» вирізняється європейська цивілізація. На його думку, «такі ідеали можуть повставати, можуть запалювати серця широких кіл людей, вести тих людей до найбільших зусиль, до найтяжчих жертв, додавати їм сили в найстрашніших муках і терпінні» [6, с. 276–285]. Коли ж такі ідеали відсутні, то суспільство кволіє, стає безпорадним і немічним. Це характерно для перехідних епох, одну з яких ми переживаємо. Духовне поле в такому випадку може й не мати виразного змісту, бути поруйнованим або ж нести в собі суперечливі елементи: ідеї комунізму та паростки європеїзму. У житті особистість користується порадами і свого розуму, і своєї віри. Вона завжди перед вибором, часом долає себе, а часом падає на цьому шляху, піддається проявам зла.

Православний світ створив обряди і традиції виховання доброти, милосердя і взаємопідтримки, збереження юнацької доблесті і честі, працелюбності і взаємовиручки. Кожне нове покоління не повинно руйнувати добрі традиції, а примножувати те краще, що накопили предки, що сприяє духовному і громадянському формуванню особистості.

Філософ доводить що помилка теорії ненасильництва полягає в тому, що вона заперечує всі різновиди рішучої дії, покликаною зупинити агресію. Ця теорія оцінюється тільки за впливом на самого нападника. Мотивація пов'язана з зовнішніми проявами вчинку, та його внутрішньо, духовним змістом.

Таким чином насильство є злочинне діяння, корисливе і жорстоке, що принижуюче гідність того, кому завдали шкоди.

Інша справа – захист людей від такого насильства. І. Ільїн воліє називати цю дію «припиненням». Безумовно, злочин залишається актом агресії, тобто порушує найважливішу для моралі заповідь «не нашкодь». Саме християнська мораль містить у собі моральний закон для всіх – імперативи у вигляді Заповідей Божих,

правил поведінки. Тому, справедливо претендуючи на універсальність, мораль здатна об'єднати довкола себе всіх. За вченням християнської моралі «...у совісті інтегрована уся моральна діяльність людини. У кожен окремий момент життя – це моральний підсумок пройденого людиною життєвого шляху. Совість є особистим усвідомленням і особистим переживанням людини відносно правильності, гідності, чесності усього того, що будь-коли нею було зроблено. Совість, усвідомлення і почуття моральної відповідальності за свою поведінку, свої вчинки перед самим собою, людьми, суспільством; моральні принципи, погляди, переконання; сумління [5].

Цінності, є тим феноменом, який пов'язаний зі сферою потреб людини, оскільки певна система цінностей втілюється, опредмечується в тих чи інших конкретних вчинках, зокрема вчинках боротьби зі злом. Але часто відбувається переведення цінностей суспільних у цінності суб'єктивно значущі для самого індивіда. У наш час вседозволеності, тимчасової духовної кризи, актуалізується формування особистості, здатної до самостійного й відповідального вибору на основі християнських цінностей. Актуалізується значущість морального виховання як одного з напрямів суспільного виховання що полягає в спрямованому перетворенні зовнішніх для людини нормативних вимог на систему особистих характеристик, які стверджують добро і справедливість. Духовність людини є складовою її досвіду, який накопичується з моменту народження й до кінця життя. Цінності з їхньою духовною спрямованістю сприймаються двома способами. З одного боку, шляхом пізнання й усвідомлення їх людиною, завдяки різним формам опредмечування – у вигляді кодексів (вербальних «правил», настанов та понять), різних форм культури та поведінки інших людей. А з іншого, шляхом духовного сприйняття їх на основі віри, яка слугує містком між людиною та ідеалом.

Людина – істота соціальна, її життя має суспільний характер, а тому підлягає вимірюванню та оцінці з точки зору інтересів колективу. Разом з тим особистість являє собою персону, індивідуальність, яка має самостійність в структурі суспільства, неповторний статус. Тому іншим протиріччям, яке постійно, в різних формах виникає в людському житті є проблема співвіднесення, примирення або вибору однієї з альтернатив у разі неузгодженості вимог суспільства до поведінки людини (моральність) і особистої совісті (мораль). Часто моральність виступає як сукупність традиційних правил поведінки, тому вона орієнтована скоріше на успішне функціонування, ніж на продуктивний розвиток особистості. Даний конфлікт позначився в можливих протиріччях між суспільним обов'язком і індивідуальним призначенням (якщо воно гостро усвідомлюється особистістю). «Моральність орієнтована на збіг індивіда і роду, людини і людства – це така якість людських індивідів, завдяки якій вони включають себе у солідарну асоціацію, і така якість суспільних відносин, в якій кожний з індивідів розвиває свої людські можливості. Мораль є сукупність суспільних норм, що здійснюють універсальний зв'язок між людьми та існують у формі ідеальних орієнтирів, еталонів поведінки». І кожна зріла особистість має потребу в синтезі персональних уявлень із загальними етичними нормами, розробкою ціннісної концепції.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Неможливо ставити в один ряд жорстокість, злочинне діяння і відповідь сміливої людини, що врятувала від такої дії інших людей. І. Ільїн вважає, що тільки для лицеміра або брехуна ці категорії злочину рівні за цінністю. Наприклад вчинок Георгія Побідоносця і вбитий ним дракон, який символізує зло, передбачає захист своєї Батьківщини, народу, родичів, абсолютно вільний від корисливості, тому його вчинок не може вважатися аморальним.

У етичній концепції І. Ільїна підкреслюється значущість відновлення ставлення людей до християнських цінностей. В їх основі любов до Бога й ближнього, здійснення волі Божої як на небі, так і на землі. Значущість християнського вчення

про високі чесноти людини незалежно від її матеріального статусу. Ідеал особистості – це людина, гармонійно розвинена на християнській основі, у якій органічно поєднані краса тілесна з величчю й красою духу.

Філософ І. Ільїн у етичній концепції доводить що помилка теорії ненасильства полягає в тому, що вона заперечує всі різновиди рішучої дії, покликаної зупинити агресію. Що саме духовне начало в людині є джерело і знаряддя одкровення Бога. Духовність особистості можна розглядати як постійний процес усвідомлення сутності буття продовж усього життя, як найвищу мету і цінність розвитку людини

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Ильин И. А. Путь к очевидности / И. А. Ильин. – М. : Республика, 1993. – 695 с.
2. Ильин И. А. Собрание соч. : в 10 т. / И. А. Ильин. – М. : Республика, 1998. – Т. 8. – 521 с.
3. Ильин И. А. Собрание соч. : в 10 т. / И. А. Ильин. – М. : Республика, 1996. – Т. 5. – 111 с.
4. Свобода [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/svoboda> (дата звернення 20.08.2016) – Назва з екрана.
5. Совість [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/sovistj> (дата звернення 20.08.2016) – Назва з екрана.
6. Франко І. Я. По за межам можливого / І. Франко // Збір. Творів : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 276-285.

REFERENCES:

1. P'in I. A. Put' k ochevidnosti [Path to the evidence]. – М. : Respublika, 1993. – 695 s.
2. P'in I. A. Sobraie soch. : v 10 t. [Collected op. : 10 t]. – М. : Respublika, 1998. – Т. 8. – 521 s.
3. P'in I. A. Sobraie soch. : v 10 t. [Collected op. : 10 t]. – М. : Respublika, 1996. – Т. 5. – 111 s.
4. Svoboda [Freedom] [Electronic resource]. – Access mode: <http://sum.in.ua/s/svoboda>
5. Sovist [Conscience] [Electronic resource]. – Access mode: <http://sum.in.ua/s/sovistj>
6. Franko I. Ya. Poza mezhamy mozhlyvoho [Beyond the possible] // Zibr. Tvoriv : u 50 t. – К. : Nauk. dumka, 1986. – Т. 45. – S. 276-285.

Несправа Н. В., соискатель кафедры философии Днепропетровского национального университета имени Олеса Гончара (Днепропетровск, Украина), E-mail: visnukDNU@i.ua

Этические взгляды Ивана Ильина на сущность духовности и сопротивление злу.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы сущности духовности и духовно-нравственных ценностей. Подчеркивается важность этических взглядов И. Ильина. Особое внимание автором уделено актуальным проблемам этики. Определена сущность духовности, значимость категорий добра и зла, добродетелей и недостатков.

Ключевые слова: этика, ценности, зло, сопротивление злу, добродетель, духовность..

Nesprava N., applicant at the Department of Philosophy Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Dnepropetrovsk, Ukraine), E-mail: visnukDNU@i.ua

Ethical views of Ivan Ilyin on the essence of spirituality and resistance to evil/

Abstract. The article discusses the problem of the essence of spirituality and moral values. Stresses the importance of ethical views of I. Line. Particular attention is paid to the urgent problems of ethics. It defines the essence of spirituality, the importance of the categories of good and evil, virtues and shortcomings.

Key words: ethics, values, evil, resistance to evil, virtue, spirituality.